

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ТА ПРИНЦИП ЗВОРОТНОЇ ДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

До набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 року № 3207-VI відповідальність службових осіб за службові зловживання була передбачена ст. 364 Кримінального кодексу (далі – КК) України, яка охоплювала діяння будь-яких службових осіб – як юридичних осіб публічного права, так і приватного права. Зміни ж кримінального закону, що відбулися у зв'язку із набранням чинності вищеназваним Законом України, є свідченням процесів поглиблення диференціації кримінальної відповідальності, «розподілу праці» між нормами [1, с. 275]. Законодавець виокремив самостійні склади одного злочину – зловживання службовим становищем. А саме виділено норми про відповідальність службових осіб юридичних осіб публічного права (ст. 364 КК України) та службових осіб юридичних осіб приватного права (ст. 364–1 КК України). Тобто злочин «зловживання службовим становищем» залишається за сутністю тим же, а от його юридичні конструкції (склади) видозмінені. Йдеться, власне про асоціацію норм про різні склади одного злочину [2; 3; 4].

Такі законодавчі зміни породили труднощі у правозастосуванні. Зокрема, має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих же норм матеріального кримінального права (в частині зміни кваліфікації діянь службової особи юридичної особи приватного права у зв'язку із змінами кримінального закону відповідно до Закону України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI), яке виникло у провадженні щодо Особи 1.

Так, ухвалою колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 травня 2012 року дії Особи 2 (службової особи юридичної особи приватного права), засудженої вироком Соломянського районного суду м. Києва від 20 жовтня 2011 року за ч. 2 ст. 364 КК України, який вчинив злочин до набрання чинності Законом України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI, перекваліфіковано на ч. 2 ст. 364–1 КК України. Своєю чергою, ухвалою суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 травня 2013 дії Особи 1 (службової особи юридичної особи приватного права), засудженої вироком Станично-Луганського районного суду Луганської області

від 14 серпня 2012 року за ч. 2 ст. 364 КК України, який вчинив злочин до набрання чинності Законом України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI, не перекваліфіковано на ч. 2 ст. 364–1 КК України.

Як відомо, темпоральна дія кримінального закону забезпечується єдністю двох принципів – ультраактивності та ретроактивності. Так, за загальним правилом, злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом, що діяв на час вчинення цього діяння (ч. 2 ст. 4 КК України) – принцип ультраактивності дії кримінального закону. Втім, якщо кримінальний закон скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, то він має зворотну дію (ч. 1 ст. 5 КК України) – принцип ретроактивності дії кримінального закону.

Зважаючи на те, що норма, закріплена у ст. 364–1 КК України, пом'якшує кримінальну відповідальність службових осіб юридичних осіб приватного права за службові зловживання (про що свідчить законодавча оцінка суспільної небезпеки посягання у санкціях норми), вона, безперечно, повинна мати зворотну дію. Тобто поширюватися на тих службових осіб юридичних осіб приватного права, які вчинили зловживання службовим становищем до набрання чинності Законом України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI).

Отже. У КК України існує асоціація норм про зловживання службовим становищем, до якої входять як елементи, зокрема, норми, викладені у статтях 364 та 364–1 КК України. Враховуючи, що, по-перше, такі норми фактично передбачають різні склади одного злочину та, по-друге, що передбачене покарання за зловживання службових осіб юридичних осіб приватного права м'якше, аніж за аналогічні діяння, вчинені службовими особами юридичних осіб публічного права, то слід констатувати зворотну дію кримінального закону (норми, викладеної у ст. 364–1 закону).

Отже, діяння службових осіб юридичних осіб приватного права, які вчинили злочин до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 року № 3207-VI, повинні бути перекваліфіковані з ч. 2 ст. 364 на ч. 2 ст. 364–1 КК України.

Література

1. Музика А.А. Уголовный кодекс Украины и «Кодификации» Реми Кабриака: юбилейные размышления / А.А. Музика // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму, 23–24 вересня 2011 р. – Львів: Львівський державний університет внутрішні з справ, 2011. – С. 270–278.

2. Яремко Г.З. Ассоциации уголовно-правовых норм как результат дифференциации уголовной ответственности / Г.З. Яремко // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции: сборник научных трудов / редкол. В.М. Хомич и др.: Научно-практический центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры Республика Беларусь. – Минск: БГУФК, 2011. – Выпуск 4. – С. 160–166.

3. Яремко Г.З. Асоціації кримінально-правових норм: загальнотеоретичний аналіз / Г.З. Яремко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право / Головний редактор Ю.М. Бисага – Ужгород: Ужгородський національний університет. – Випуск 20. – Частина II, 2012. – С. 88–90.

4. Яремко Г.З. Спільність суспільно небезпечного діяння в асоціація норм про різні склади одного злочину / Г.З. Яремко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор М.М. Цимбалюк. – Львів: ЛьВДУВС, 2013. – Випуск 2. – С. 377–387.

УДК 343.611.1 (043.2)

Ярмыш Н. Н., д.ю.н., профессор,
Институт исполнения наказаний, г. Киев, Украина

ПРИВИЛЕГИРОВАННЫЕ УБИЙСТВА: ПРОБЛЕМЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ

Статьи 116–118 Уголовного кодекса Украины, а именно: «Умышленное убийство в состоянии сильного душевного волнения», «Умышленное убийство матерью своего новорожденного ребенка» и «Умышленное убийство при превышении пределов необходимой обороны или превышении мер, необходимых для задержания преступника», – являются объектом многочисленных исследований, напряженных научных дискуссий. И, тем не менее, решение наиболее спорных вопросов, касающихся применения этих статей в нынешнем виде, а также их возможной реконструкции, пока даже не намечается. Обозначим лишь наиболее острые моменты.

Прежде всего, далеко не все ученые соглашаются с тем, что диспозиции статей 116–118 являются рациональными, а санкции отражают действительную степень их общественной опасности. Особенно это относится к статье 117. До сих пор еще раздаются призывы «перевести» умышленное убийство матерью своего новорожденного ребенка во время родов или сразу после них в разряд убийств «при отягчающих обстоятельствах», или хотя бы отнести к «простому» (ч. 1 ст. 115 УК).

По поводу убийства при превышении пределов необходимой обороны (ст. 118) иногда тоже выражают недовольство санкцией. Напомним, что максимальное наказание, которое грозит человеку, совершившему такое прес-